

Kapitlerne, som er grupperet i den sidste del af bogen „Psyriske lidelser blandt flygtninge og indvandrere“, kan bedst betegnes som en bred samling af andre interessante aspekter. Eksempelvis præsenteres vi her for en summarisk oversigt over de sidste 1000 års indvandring i Danmark, vi lærer om migrationens dynamik og iboende kriser, vi gives en praktikerorienteret vejledning i brug af tolkning, og vi hører om det endnu meget uudforskede felt transkulturel psykofarmakologi (den forskelligartede respons på psykofarmaka, som man finder i forskellige befolkningsgrupper).

Ser man antologien som en manifestation af, hvor den danske transkulturelle psykiatri står i dag, falder det i øjnene, hvor skæv den eksisterende viden er. Man koncentrerer sig primært om to grupper: gruppen af indvandrere og flygtninge fra tredje verdens lande og gruppen af grønlændere. Mens Inge Lynges kapitel om psykiatriske sygdomme i Grønland vidner om eksistensen af konkret empirisk forskning i grønlænderes sindslidelser såvel som selvmordsrater (kapitel 10), er kapitlerne om gruppen af indvandrere og flygtninge bemærkelsesværdigt fattige på forskningsresultater. Vi informeres om en række forhold, som man skal være opmærksom på, og en række interessante cases fra praktikerens arbejde præsenteres, men vi henvises ikke til undersøgelser af, hvem der bliver syge, hvilke diagnoser de får, eller hvilken behandlingssøgende adfærd de fremviser. Ligeledes savner man som læser henvisninger til mere kvalitativt orienterede undersøgelser af, hvorledes komplekset af sygdom og kultur afspejler sig i denne gruppe.

Sammenlignet med den internationale litteratur mangler også et kritisk blik på det psykiatriske system i Danmark. Forskning fra både England og USA peger på, at det psykiatriske system i sig selv har stor betydning for minoritetspatienters diagnoser og behandlingsforløb (dele af denne debat er refereret i bogens kapitel 6). Begreber som „institutionel racisme“ spiller en betydelig rolle i dele af forskningen inden for feltet transkulturel psykiatri i disse lande. Sammenkædningen og endog sammenblandingen af kulturelle stereotyper med psykiatriske symptomer er ligeledes påpeget. I så bredt anlagt en antologi som den her foreliggende ville et par kapitler, der dels opsum-

merede den udenlandske litteratur, og dels gennemgik den danske litteratur (og i høj grad manglen på samme), have givet et værdifuldt syn på psykiatrien som en vigtig partner i det transkulturelle møde. Ikke desto mindre er bogen, som den ligger her, interessant som vidnesbyrd om, hvor den transkulturelle psykiatri i Danmark står i dag. Og som den første danske samlede udgivelse hilses den velkommen.

*Katrine S. Johansen
ph.d.-stipendiat
Institut for Antropologi
Københavns Universitet, og
Afd. R, Sct. Hans Hospital*

*Charlotte Jacobsen
ph.d.-stipendiat,
Institut for Antropologi
Københavns Universitet*

Nils Bredsdorff: Diskurs og konstruktion. En samfundsvidenskabelig kritik af diskursanalyser og socialkonstruktivismen. Frederiksberg: Forlaget Sociologi 2002. 195 sider. ISBN 87-8781-177-4. Pris: 175 kr.

Diskursanalyse er in. Inden for det seneste årti har *diskurs* og *diskursanalyse* fundet vej til det samfundsvidenskabelige vokabular i en sådan grad, at de for mange studerende og undervisere er uomgængelige begreber for teoretiske og metodiske overvejelser. Et hurtigt blik på de seneste ti års specialer på Institut for Antropologi viser, at ud af de otte titler, der indeholder ordet *diskurs*, er de fem skrevet inden for de seneste tre år.

Trods den store udbredelse af den Foucault'ske diskursanalyse bliver også andre tilgange brugt i samfundsvidenskabelige studier. Området spænder fra Mouffes og Laclaus svært tilgængelige hegemonianalyser over Faircloughs kritiske diskursanalyser og Wodaks nationalismestudier til Potters og Wetherells diskurspsykologi.

Diskursanalysens udbredelse har samtidig affødt en række kritikker af dens epistemologiske og ontologiske forankring. Nigel Rapport hævder i *Transcendent Individual* (1997), at argumentet om den diskursive betingning af menneskers kulturelle forestillinger ganske enkelt er forfæjlet. Uanset den

styrke, hvormed udefrakommende processer påtvinger individet betydningskonstruktioner, er der altid en latent mulighed for *in situ* at omgøre disse, givet den uforudsigelighed og kreativitet, der præger al menneskelig interaktion (op.cit.:164-79). Ligeledes har tidsskriftet *Critique of Anthropology* helliget et temanummer (2001:21(1)) til diskussioner om diskursanalysens styrker og mangler som samfundsvidenskabelig teori og metode.

Det er derfor forføjlet, når Nils Bredsdorff i forordet til *Diskurs og konstruktion* hævder, at „kritikken af disse strømninger [diskursanalyser] har været pinligt fraværende“ (s. 7). Desuagtet dette manglende blik for mangfoldigheden af kritiske tilgange til diskursanalysen, er forfatterens forehavende prisværdigt: en anskueliggørelse af, hvorvidt diskursanalysens popularitet tilsvares af deres relevans som samfundsvidenskabelige teorier og metoder.

Bredsdorff lægger ud med en interessant, men temmelig omstændelig diskussion af diskursbegrebets brogede historie. I forfatterens optik fremskrives begrebet som mere og mere udvandet, efterhånden som det overflyttes fra et videnskabeligt forum til et andet. Problemet er, at „argumentationsfigurer“ [som f.eks. diskurs] bliver „impotente“, når man ikke tager højde for deres historik (s. 36). Det er f.eks. problematisk at benytte Foucaults marxismekritik generelt, da den var rettet mod en specifik historisk kontekst præget af „Althussermarxismen“ (s. 34). Resultatet af de begrebsmæssige forflytninger er et teoretisk „tag-selv-bord“ (s. 38), præget af et utal af forvrængninger, der umuliggør en samlet forståelse af, hvad diskursbegrebet egentlig dækker over.

Denne læser vil imidlertid hævde, at Bredsdorff begrænses af sin ensidige fokusering på uoverensstemmelser mellem sprogvidenskabelige udlægningsudlæst fra leksikalske opslagsværker. At et begreb videreudvikles i nye sammenhænge kan også indikere en bredere relevans. Således har Gramscis hegemonibegreb vist sig særdeles potent som kritisk værktøj i studier af sociale sammenhænge, der intet har til fælles med den fascistiske kontekst, det oprindeligt skulle afspejle.

Det følgende kapitel, hvor diskursbegrebet relateres til socialkonstruktivismen, er så afgjort bogens mest interessante. Bredsdorff

skelner mellem en moderat konstruktivisme, der anerkender eksistensen af ikke-diskursive faktorer, og en mere radikal konstruktivisme, hvor den sociale virkelighed udelukkende antager form som fortolkning (s. 62-64). Forfatteren stiller imidlertid spørgsmålet, om den moderate konstruktivisme reelt adskiller sig fra anden filosofisk tænkning. Kun få samfundsforskere vil være uenige i argumentet om, at forståelsen af sociale fakta uvægerligt er knyttet til den måde, vi fortolker verden på (s. 64). Det er derfor afgørende at definere grænsen for det konstruerede. Problemet er blot, at konstruktivismens grad af relativisme sjældent er fastlagt, hvilket medfører en uheldig „slaphed“ i bestemmelsen af begreberne (s. 94). Resultatet er en manglende evne til at stadfæste præcist hvad det er, der konstrueres: Er det et ontologisk fænomen eller snarere teorien/ideen om samme?

Den stærke påvirkning fra den radikale konstruktivisme har ifølge Bredsdorff skabt en række fundamentale „fravalgs- og afgrænsningsproblemer“ (s. 101) for diskursanalysens tilhængere. Åkerstrøm Andersen udtrykker klare, hvad Bredsdorff opponerer imod: „Der er ingen på forhånd givne kilder derude“ (s. 122), hvorfor karakteren af de empiriske data altid er en konsekvens af forskerens allerede etablerede blik. Når kildevalget bestemmes af forskerens subjektive antagelser, bliver det umuligt at kritisere disse: „At kritisere dem svarer til at diskutere med en sælger af elastik i metermål, der forlods har meddelt, at en meter er hans meter eller er fastlagt efter en standard, som undtager sig diskussion“ (s. 57). Dette er netop problemet. Bredsdorff betoner, at historiske data ikke er frit tilgængelige for nyfortolkninger eller vilkårlige udeladelser. Visse historiske data er uomgængelige for en given undersøgelse, der følgelig må redegøre for, hvilke data der analyseres, og hvilke der frasorteres.

Forfatteren analyserer to specifikke diskursanalytiske tilgange, hhv. Åkerstrøm Andersen og Winther & Phillips', og skildrer derigennem fint, hvorledes ovenfor skitserede problemer præger danske diskursanalytikers arbejde. Winther og Phillips' problem er en manglende præcisering af konstruktivismens grænser. Det er således uklart, i hvor høj grad den sociale konstituering af virkeligheden nødvendigvis må tage højde

for overgribende [ikke-diskursive] forandringer (s. 144). Åkerstrøm Andersens diskursive afgrænsning er tvetydig, da det ikke klart fremgår, hvorfor det netop er de valgte data, der inkluderes (s. 124). Resultatet er en „tilfældig historie“ skabt af forskeren (s. 130).

Samme diskussion videreføres i bogens sidste kapitel, der er en lang kritik af den danske Laclau-inspirerede *Diskursteorien på arbejde* (2000), hvor navnlig Jacob Torfings genealogi over velfærdsstaten står for skud. Som læser af diskursanalytikeres arbejder fascineres man over de fremskrevne historier, der ofte fremstår så gennemarbejdede, at det virker formålsløst at efterprøve, om antagelserne holder vand. Det er derfor en beundringsværdig bedrift, at Bredsdorff faktisk forsøger at gå Torfings studie efter i sømmene for derved at påvise udeladelser af afgørende historiske data. Skønt Bredsdorffs genlæsning er en nødvendig kritik og påvisning af diskursanalysens begrænsninger og mangler, bliver diskussionen dog for omstændelig og præget af argumenter, der tidligere i bogen er fremført mere overbevisende.

Bredsdorff har uden tvivl ret i påstanden om, at diskursanalyser i stigende grad „er medvirkende til at forme det videnskabs-teoretiske landskab, alle samfundsvidenskaber bevæger sig i for tiden“ (s. 157). En kritisk analyse af tilgangens forcer og mangler er derfor relevant. Desværre svækkes Bredsdorffs analyse af et ensidigt fokus på politologiske tilgange, hvor formålet synes at være påvisningen af uoverensstemmelser mellem de forskellige udlægninger af begrebet. Den diskursive tænkning er *relationel* snarere end relativ, hvilket Bredsdorff overser. Et hovedanliggende for diskursanalytikere er derfor at kortlægge de(t) netværk(er) af heterogene elementer, hvori betydning skabes og får konsekvenser for menneskers gøren og laden. Hvis Bredsdorff lagde sin rolle som forskningsbibliotekar på hylden og i stedet trådte i karakter som samfundsforsker, ville han måske have fået øjnene op for de fascinerende studier, der, inspireret af diskursanalysen, bedrives inden for kognitionsforskningen (Holland et al. 1998; Quinn 1997), udviklingsstudier (Ferguson 1990) eller aktør-netværksforskningen (Callon 1986; Law 1992; Latour 1993). Ikke desto mindre er Bredsdorffs bog et skridt i

den rigtige retning, og vi må absolut håbe, at hans arbejde inspirerer andre til lignende bedrifter.

Morten Nielsen
ekstern lektor
Institut for Arkæologi og Etnologi
Københavns Universitet